

The State of the Union 2016: Ženy v Evropě a ve světě

Hlavní proslov profesorky Ruth Rubio Marín, Evropský univerzitní institut, Palazzo Vecchio, Florencie, 6. května 2016.¹

Gentili ospiti, colleghi, autorità e amici, eccellentissime Madri, comprese quelle che non sono qui e che sono lo stesso da ringraziare per tutti coloro che sono qui, compresi i padri che hanno fatto anche loro quello che di solito fanno le madri, e compresa la mia stessa madre che si trova qui tra di noi accanto ai miei figli Simón e Lucas. É per me un vero onore essere in questo Salone dei Cinquecento che accoglieva il Gran Consiglio della Repubblica Fiorentina, con i suoi 500 membri, tutti maschi!! ad essere una delle tante voci di donne e uomini che nella giornata di oggi parleranno sulle stato delle donne in Europa e nel resto del mondo.

Vážení hosté, kolegové, úředníci a přátelé, velevážené matky, včetně těch, které tu dnes nejsou, ale za nás všechny je jim třeba poděkovat, vážení otcové, kteří děláte práci obvykle určenou ženám, zdravím i svou vlastní mámu, která tu je s námi dnes ráno a sedí vedle mých dětí Simona a Lucase. Je pro mě nesmírnou ctí, že před vás mohu předstoupit tady v „Salone dei Cinquecento“, v Sále pěti set, kde se dříve scházela velká rada Florentské republiky, která čítala 500 mužů! Je pro mě ctí být jedním z mnoha mužských i ženských hlasů, které dnes budou mluvit o situaci žen v Evropě a ve zbytku světa.

I. Úvod

Dámy a pánové, Evropa svádí bitvu. Je zatažena do boje hlubšího a citelnějšího než kdykoli předtím od doby, kdy byla před více než šedesáti lety založena Evropská unie - humanitní projekt s ekonomickou, politickou a sociální dimenzí. Evropa zažívá vleklou hospodářskou krizi se závažnými sociálními důsledky. Evropa čelí vzrůstající hrozbě terorismu, stejně jako nárůstu populismu, xenofobního nacionalismu a fundamentalismu různých náboženských vyznání. Riziko Grexitu ještě ani neustoupilo a už se blíží Brexit, který symbolizuje rostoucí rozčarování mnoha lidí ohledně evropského projektu. Tisíce uprchlíků se topí v našich mořích, zatímco tisíce dalších – více než milion – volají u našich dveří a je jim upírána lidská a důstojná odezva, kterou, jak my sami si dobře uvědomujeme, si zaslouží plným právem. A my to víme, protože příliš mnoho našich předků klepalo na podobné dveře, když i oni museli čelit hrůzám pronásledování, válce a dalším život ohrožujícím silám, anebo proto, že to není zas dávno pro mnoho z nás, kdy my sami jsme byli součástí sil ohrožujících ostatní. Někteří z vás se mohou sami sebe ptát: Proč právě v této souvislosti je konference „State of the Union“ věnována ženám?

¹ Tento text je překladem písemné verze projevu, který byl přednesen ve Florencii v Palazzo Vecchio dne 6. května 2016 v rámci konference „State of the Union“ pořádané Evropským univerzitním institutem. Do češtiny přeložila Pavlína Hubková. Autentická anglická verze textu s poznámkovým aparátem, použitelná i pro účely citací, je dostupná jako: Ruth Rubio-Marín, “Women in Europe and in the World: The State of the Union 2016”, 14 ICON (2016).

Dovolte mi otázku: Je vůbec někdy správná doba vznášet ženskou otázku? Vrátime-li se zpátky do historie asi o stolení zpátky, kdy se v různých zemích Evropy vedl boj o volební právo žen, uvidíme spoustu příkladů toho, jak bylo po ženách požadováno, aby se držely zpátky – s velkorysostí a sebeobětováním, které jsou od nich často očekávány, a to kvůli tzv. „důležitějším“ či „naléhavějším“ důvodům. Všichni bojovali ve jménu svobody a rovnosti: třídní boj socialistů, nacionalistická hnutí, válečné snahy či boje o omezení moci církve a monarchie - pozůstatků starého režimu. Ale to, co uznáváme až nyní, co bylo tehdy odmítnuto, je, že naléhavou otázkou rovnosti a svobody bylo i zapojení žen do procesu evropské demokratizace. Stejně tak budu tvrdit i dnes, že evropský demokratický mandát a závazek k sociální spravedlnosti jsou v tomto klíčovém okamžiku v sázce a že hlavní částí toho, co určí úspěch či neúspěch, je právě odpověď Evropy na ženskou otázku.

Avšak můžete se ptát sami sebe, co vlastně ženská otázka v dnešní Evropě znamená - v současné době, kdy mají ženy nárok na tytéž práva a svobody jako muži; teď, když jsme z našich právních systémů konečně vymazali ostudné a výslovné stopy patriarchy, který po celá léta kladl ženy na roveň nezletilým. Je nešťastnou realitou dneška, že navzdory formálně rovnému právnímu postavení ženy tvořící více než polovinu evropské populace stále zůstávají utlačovanou skupinou. Jak tomu máme rozumět? Filosofka Iris Youngová před svou předčasnou smrtí vysvětlovala ve svých spisech, že útlak vychází z jakéhokoli systému, který snižuje potenciál lidí stát se plně člověkem, ať už kvůli tomu, že je s nimi zacházeno nelidským způsobem, anebo proto, že jsou jim odebírány příležitosti, které by jim dovolily dosáhnout plného lidského potenciálu, a to jak duševního, tak tělesného. Nezapomeňme, že útlak nastává nejenom v případě kruté tyranie postavené na špatných úmyslech. Ve skutečnosti i dobře míněná liberální společnost může zavést celý systém překážek pro určité skupiny lidí a omezit jejich svobodu tím, že se spolehne nejen na zjevná pravidla, ale také na nezpochybnitelné normy, zvyky a symboly. Útlak má podle Youngové pět podob: násilí, vykořisťování, marginalizace, bezmocnost a kulturní imperialismus.

Dámy a pánové, musíme poněkud paradoxně poblahopřát sami sobě, protože konečně máme empirické důkazy o tom, že ženy v Evropě – a některé více než ostatní – čelí těmto pěti podobám útlaku ve svém běžném životě. Tato data pocházejí z vědeckých studií a byla shromážděna díky nástrojům vytvořeným v posledních letech, a to včetně prvního celounijního průzkumu o násilí na ženách zpracovaného Agenturou pro základní práva EU v roce 2014; zpráva je založena na rozhovorech s 42 000 ženami po celé EU. Dále máme i vynikající zprávu o rovnosti mužů a žen, kterou v témže roce vydala Evropská komise, a zprávu o indexu rovnosti pohlaví zpracovanou Evropským institutem pro rovnost pohlaví, která přináší výsledek výzkumu o rovnosti pohlaví v EU a jejím vývoji mezi lety 2005 a 2012. V rámci výzkumu byly sledovány rozdíly v několika oblastech souvisejících s politikou EU, jako jsou práce, peníze, znalosti, čas, moc, zdraví, násilí a nerovnost prostupující všemi politikami.

Na základě toho teď vysvětlím, proč a jak jsou ženy v Evropě stále utlačovány, a nastíním možné budoucí scénáře. Dopady těchto scénářů posoudím vzhledem k sebechápání Evropy jako geopolitické oblasti, která se zavázala k demokratickým hodnotám a k myšlence rovnosti a spravedlnosti: Tento závazek by však měl být součástí samotného *raison d'être* Evropské unie.

Začněme však tím, co nám říkají dostupná data. Ve kterých zrcadlech můžeme najít pět podob útlaku evropských žen?

II. Podoby útlaku žen

Násilí

První a nejhorší, *násilí*.

Většina pozornosti byla v nedávné době věnována násilí páchanému na migrujících ženách, a to z pohledu Západu na „ostatní ženy“ včetně žen, které jsou obětí obchodu s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, a dívek, které podstupují ženskou obřízku. Ale zpráva agentury FRA se správně rozhodla mluvit o nás, ne o nich. A co víme o nás, je, že v současné EU jedna ze tří žen zažila fyzické anebo sexuální násilí nejméně jednou od svých patnácti let, což činí 59,4 mil. obětí, s podobným poměrem pro dívky mladší patnácti let. Co dále víme, je, že jedna z dvaceti, čili skupina zhruba devíti milionů žen, byla znásilněna nejméně jednou od svých patnácti let, a to je zkušenost, která v oběti zanechá strach, hněv, stud, úzkost a ztrátu sebedůvěry. Dále víme, že 45 – 55 % (!) žen v Evropě zažilo sexuální obtěžování a že 18 % žen zažilo nějakou formu stalkingu, navíc kyberstalking se stává novým trendem především mezi mladými lidmi. A přesto pochybují, že tato data zachycují ty formy násilí, které mají rozdílný dopad právě na zvláště zranitelné ženy, jako jsou migrantky (jejichž migrační status je často dostává do situace s extrémní závislostí na manželovi, na zaměstnavateli nebo na obou), žadatelky o azyl a uprchlice (které, jak víme, jsou obětmi obchodování s lidmi a jsou sexuálně obtěžovány úředníky, pašeráky a dalšími uprchlíky v tranzitních zónách a přijímacích střediscích), případně jinak postižené ženy (které již z definice žijí na okraji společnosti i právního řádu).

Co je však, dámy a pánové, obzvláště bolestivé, je zjištění, že jedna z pěti žen zažila fyzické anebo sexuální násilí rukou bývalého nebo současného partnera. Stejně tak je děsivý, velmi děsivý poznatek, že pouze 14 % žen nahlásilo tak závažný incident intimního partnerského násilí na policii.

Říkejte si tomu, jak chcete, dámy a pánové, avšak pro mě osobně to znamená, že miliony evropských žen žijí v atmosféře hrozby a útlaku, a to často ve svých vlastních domovech, ve školách, v místech bydliště a na pracovištích.

Vykořisťování a marginalizace

Nyní něco o *vykořisťování a marginalizaci*, druhé a třetí podobě útlaku.

V současné době je podíl žen v zaměstnání stále 63,5 %. Z každého eura, které vydělá muž, dostane žena ve stejné pozici a se stejným vzděláním jen 84 centů. Rozdíly v odměňování mužů a žen přetrvávají, jelikož systém odměňování zůstává téměř u všech zaměstnavatelů velmi netransparentní. Ještě větší znepokojení přináší 38% rozdíl v penzijních příjmech mezi muži a ženami anebo skutečnost, že jedna třetina žen ani žádnou penzi nepobírá, což staví starší ženy, společně se svobodnými matkami, do situace, kdy čelí nejvyššímu riziku chudoby a marginalizace.

Segregace v zaměstnání vede k tomu, že ženy se soustředí do méně lukrativních odvětví. Zaměstnané ženy mají stále čtyřikrát větší pravděpodobnost práce na částečný úvazek než zaměstnaní muži, mnoho z nich navíc musí kombinovat neplacenou práci v domácnosti a placené zaměstnání. Dohromady rozdíly v příjmech, které plynou z nižší hodinové odměny, rozdíly v počtu hodin strávených v placeném zaměstnání a rozdíly plynoucí z nedostatečného zastoupení ve vysoce placených pozicích činí 37 %. A přesto jakákoli data blednou ve srovnání s možnou realitou, pokud jde o skutečné rozdíly mezi muži a ženami v případě vlastnictví ekonomických

zdrojů; není bez zajímavosti, že nám zkrátka chybí data segregovaná podle pohlaví, která se týkají ostatních finančních aktiv, jako jsou dluhopisy či nemovitosti.

Navíc, dámy a pánové, pracující muži věnují pouze 9 hodin týdně neplacené práci v domácnosti a péči, ve srovnání s 26 hodinami týdně, které těmto činnostem věnují ženy, které tak nesou téměř trojnásobnou zátěž. Ve stejné době pak, dámy a pánové, mnoho imigrantek pracuje na nízkopříjmových pozicích chův, hospodyň a pečovatelek pro starší lidi. To umožňuje ženám s vysokými příjmy, aby zvýšily počet tržně odpracovaných hodin bez veřejné podpory: tržně zaměřené řešení ohledně poskytování péče, které může být nákladově efektivní v krátkém horizontu, je jednoduše neudržitelné v horizontu dlouhodobém. Zemím s nízkým příjmem, odkud tyto imigrantky pocházejí, je tak upírána možnost získat příjmy výměnou za poskytování výchovy a vzdělávání, kromě dobrovolných (a často pouze dočasných) individuálních převodů finančních prostředků; zároveň ze zemí, odkud migrantky pocházejí, mizí jejich vlastní zdroje pro poskytování péče.

To je podle mě příkladem toho, co Youngová nazývá vykořisťováním; je to využívání lidské práce k vytvoření zisku, avšak bez spravedlivé kompenzace. Stejně tak se zde ukazuje to, co Youngová rozumí pod pojmem marginalizace: degradování skupiny lidí na nižší společenské postavení nebo na okraj společnosti, kde se se stále zvyšující intenzitou ocitají svobodné matky, matky zasluhující úctu, a to jak v Evropě, tak mimo ni.

Bezmocnost

Bezmocnost je čtvrtou podobou útlaku.

Ženy stále tvoří méně než čtvrtinu členů výkonných rad největších na burze obchodovaných společností v EU, a to navzdory tomu, že představují téměř polovinu zaměstnané pracovní síly. K listopadu 2014 tvořily ženy průměrně 28 % z volených členů národních parlamentů a národních vlád.

Na úrovni unijních institucí došlo k určitému pokroku, ačkoli pořád jsme dost daleko od parity. Podíl žen v Evropském parlamentu je na rekordně vysokém čísle 37 %, což je však pořád 13 procentních bodů od skutečné parity. Novou Komisi tvoří 19 mužů a pouze 9 žen; mezi členy Evropského soudního dvora je jen 21 % soudkyň a výkonná rada Evropské centrální banky se skládá z 22 mužů a pouhých 2 žen.

Není třeba připomínat, že počet žen, kterým se podařilo prorazit skleněný strop a dostat se do mužské sféry moci, autority a rozhodování, by byl mnohem menší, pokud bychom se dívali na skupiny migrantek s nízkými příjmy.

Kulturní imperialismus

Nakonec kulturní imperialismus.

U kořene genderové nespravedlnosti leží androcentrismus, který teoretička politiky Nancy Fraserová definuje jako institucionalizované schéma kulturní hodnoty spočívající v tom, že zvýhodňuje znaky spojené s maskulinitou, zatímco snižuje váhu všeho, co je označeno za ženské. Schémata androcentrické hodnoty jsou výslovně ukotvena v mnoha oblastech práva, vládní politiky, ale také populární kultury, používání jazyka a v každodenním společenském styku včetně tržní komunikace. Anebo je to náhoda, že pracovní pozice žen (krom toho, že jsou méně placené) jsou zcela stereotypně považovány za svázané se vztahy, s péčí a zaopatřováním, že jde o pozice, které jsou velmi náročné a mají omezenou možnost růstu produktivity? Faktem je, dámy a pánové, že společenská hodnota pečovatelské práce mající naprosto zásadní roli pro

udržení ekonomiky a tržní společnosti jednoduše není dostatečně doceněná. Mezi produktivní a reprodukční prací existuje dlouhotrvající hierarchický dualismus, a jak uznal i držitel Nobelovy ceny Joseph Stiglitz, mezi osobními odměnami a společenskou návratností chybí jakékoli propojení. Jsou to právě společenské normy, a nikoli nějaký pojem mezní produktivity, kdo určuje mzdy. Vzpomeňme příklad uváděný Diane Perronsovou a Aniou Plomienovou: manažera zkrachovalé britské banky si ponechali kvůli poradenství ohledně restrukturalizace banky, za což pobíral měsíční plat ve výši odměny, kterou by dostala pečovatelka starající se o děti s dvacetiletou zkušeností za tři a půl roku práce.

Přes to všechno není androcentrismus jedinou formou kulturního imperialismu, kterému ženy v Evropě podléhají. Život žen v Evropě formuje i heteronormativita a náboženské či etnické formy imperialismu: zeptejte se lesbičky, která chce plně vyjádřit své city a přání mít rodinu; zeptejte se Romky, která žádá respekt ke své sexuální a reprodukční autonomii; zeptejte se transženy, která se domáhá právního uznání, anebo se zeptejte muslimky, která chce chodit na univerzitu s šátkem na hlavě, a ony Vám to řeknou.

III. Možnosti budoucnosti: Evropa v nesmírně důležitém okamžiku

Takže co s tím Evropa udělala a co s tím Evropská unie dělá? Evropa se, dámy a pánové, nachází v nesmírně důležitém okamžiku. Dovolte mi vysvětlit proč:

Od svého vzniku Evropská unie důsledně prosazuje ekonomický růst a sociální soudržnost. Boj se socio-ekonomickou nerovností společně s hlavním cílem v podobě zlepšení života lidí se vinou od Římské smlouvy přes Lisabonskou strategii s jejím ekonomickým, sociálním a environmentálním pilířem až po současnou Strategii Evropa 2020 zaměřenou na inteligentní a udržitelný růst podporující sociální začleňování.

Snaha o dosažení rovnosti žen a mužů, která započala rovným odměňováním v Římské smlouvě a dále postupuje mnoha směrnici a inovačními politikami, v tomto postupu hrála silnou úlohu a byla chápána jako klíč k úspěšné implementaci ekonomické strategie a růstu. Konečným cílem bylo poskytnout ženám rovné příležitosti v oblasti zaměstnávání a služeb a současně je jako matky chránit před diskriminací, například zachováním tradičního evropského závazku ochrany rodiny a mateřství, který je podporován již od vzniku sociálního státu.

Zejména od poloviny devadesátých let v rámci Evropské strategie zaměstnanosti formulované v kontextu, v němž se nepředpokládaly žádné limity pracovních příležitostí, získávala podpora zaměstnanosti žen a rovnosti pohlaví novou legitimitu. Ta tlačila všechny členské státy EU k tomu, aby zlepšily systémy rodičovské péče a aby posílily služby péče o dítě tak, aby se zvýšil poměr zaměstnaných žen. Navíc jak Evropská unie, tak Rada Evropy vedle ekonomických zájmů začaly podporovat i ambicióznější cíl v podobě posílení pozice žen, což je základní kritérium demokracie, které bylo ozvěnou názoru vyjádřeného na globální úrovni na Pekingské konferenci v rámci Akční platformy. Tento cíl se v několika zemích promítl do cíle paritní demokracie, v Evropě vytvořeného konceptu.

Bohužel však analýzy obsažené v nejnovějších politických dokumentech EU, které se týkají cílů a nástrojů k jejich dosažení, společně s analýzami prostředí, v němž se vytváří unijní politiky, naznačují, že pozornost k otázkám rovnosti mezi ženami a muži ve srovnání s uplynulými dekádami oslabila a je nedostatečná. Snižující se pocit naléhavosti v rámci evropských politik je jasně spjatý s vypuknutím finanční a ekonomické krize a s následným zavedením úsporných opatření. Bohužel vnímání ekonomické krize jako primárně mužského problému znamenalo, že

otázky rovnosti mužů a žen v průběhu krize zmizely ze stolu politického rozhodování. Většina zemí zaznamenala snížení závazků v oblasti rovnosti mužů a žen, systém politik rovnosti pohlaví byl buď úplně zastaven, anebo alespoň citelně omezen. Poselství ukryté v těchto krocích je možná takové, že politika rovnosti pohlaví v nejlepším případě odvádí pozornost od krize. To však neznamená nulové úspěchy v několika minulých letech. Zaznamenali jsme některé důležité milníky, především v rámci boje proti násilí, např. přijetí Istanbulské úmluvy o předcházení a potlačování násilí na ženách a domácího násilí v roce 2011. Je třeba oslavit i přijetí unijních nástrojů, a to směrnice o prevenci obchodování s lidmi a boje proti němu (2011) a směrnice o ochraně obětí trestných činů (2012). Avšak s výjimkou rámcové dohody o rodičovské dovolené, která prodloužila dobu rodičovské dovolené ze tří na čtyři měsíce, všechny ostatní legislativní iniciativy k posílení pozice žen a k oslabení tradičních rolí mužů a žen neuspěly. Jde například o návrh reformy ohledně směrnice o mateřské dovolené a pracovní době, neúspěšná byla i směrnice o genderové vyváženosti mezi členy dozorčích rad.

Takže krize, krize, úsporná opatření a další krize! Ale jak si ve skutečnosti stály ženy a otázka rozdílu mezi pohlavími v rámci krize a úsporných opatření? A co nám tyto skutečnosti říkají o budoucích vyhlídkách pro ženy v Evropě? Z práce ekonomek Marie Karamessiniové a Jill Ruberyové jsme se hlavně dozvěděli tři věci.

1. Předně, bez ohledu na výrazný pokles zaměstnanosti jak mužů, tak i žen po vypuknutí krize se účast žen na trhu práce zvýšila, a to kvůli tzv. efektu přidané práce. Ženy trh práce neopustily - ty, které přišly o práci, ji začaly hledat, více žen se stalo samoživitelkami a některé vstoupily na trh práce vůbec poprvé. Návrat k modelu mužského živitele rodiny prostě v rozvinuté ekonomice vypadá nepravděpodobně. Vyžadoval by znovuzavedení tradičních rodinných struktur založených na silných rodinných vazbách, jistotu zaměstnání mužů a dostatek pracovních míst, která by umožňovala získat obživu pro celou rodinu. Nic z toho však současný svět nenabízí. Ve skutečnosti je hlavním zájmem v kontextu stárnutí populace to, aby muži i ženy zůstávali na trhu práce delší dobu.
2. Zadruhé, nerovnosti mezi pohlavími v rámci zaměstnanosti se poněkud zmenšily. Důvodem toho je však skutečnost, že právě muži ve větší míře ztratili zaměstnání a také se mezi nimi rozšířily částečné úvazky či flexibilní formy zaměstnání. Dalším důvodem je zmrazení platů, snižování platů a celkové zhoršení pracovních podmínek, což postihlo všechny. Jinými slovy, došlo k celkovému snížení úrovně, což poněkud zúžilo mezeru mezi pohlavími.
3. Konečně, v rámci úsporných opatření a fiskální konsolidace došlo k zúžení veřejného sektoru, což je hlavní zaměstnavatel žen (částečně z toho důvodu, že jim umožňuje být zaměstnankyněmi i matkami zároveň). K tomu stát celkově ustoupil z oblasti sociální reprodukce, což se projevilo ve snížení podpory pro pracující rodiče a podpory dlouhodobé péče o staré a nemohoucí. Jak uvádí feministická ekonomka Nancy Folbrová, z tohoto vývoje plyne, že genderová nerovnost se sama o sobě stala méně závažnou než trendy označené jako „zbídačování mateřství“ „pomateřšťování chudoby“, což má bez debat nerovný dopad právě na ženy.

Tak takhle to je. Pokud se podíváme dál, tyto trendy ukazují na dva možné scénáře. Podle mě je pouze jeden z nich v souladu s původním sebechápáním Evropy, která se zavázala k rovnosti mezi muži a ženami, k demokracii a k sociální spravedlnosti.

Podle prvního scénáře přetrvávají současné trendy vedoucí k posílení neoliberalismu a předpoklady, že ekonomika a hospodářské politiky vytvářejí bohatství a produktivitu, zatímco sociální politiky

jsou neproduktivní, nákladné a zpomalují růst. Podle mnohých můžeme v tomto scénáři předpokládat posun směrem ke společnosti polarizované podle třídy a etnicity. To znamená, že můžeme očekávat zrovnoprávnění finančních podmínek a podmínek zaměstnanosti mezi ženami a muži s nízkým vzděláním či mezi migranty a migrantkami. Naopak můžeme očekávat rozevírání nůžek genderové nerovnosti v případě lidí s vyšším vzděláním, což je realita současných Spojených států amerických. Tato situace povede ke zvyšování nerovnosti mezi těmito dvěma skupinami a k celkové nivelizaci v zaměstnávání a pracovních vyhlídkách mužů a žen. Neschopnost rozvíjet státní podporu péče spolu se snížením existujícího zaopatření mohou vést k různým reakcím v závislosti na společenské třídě nebo pohlaví. Ženy s nízkým vzděláním mohou zvýšit čas věnovaný neplacené práci anebo zvýšit zapojení do pracovních pozic na částečný úvazek. Ženy s vyšším vzděláním se mohou více spolehnout na placenou domácí péči anebo na rovnější rozdělení neplacené péče mezi sebe a svého partnera. Podle tohoto scénáře tak těm, kteří péči nejvíc potřebují, jako jsou ženy z nižších sociálních tříd, migrantky, mladé ženy a svobodní rodiče, hrozí úpadek nejvíc. Porodnost zůstane nízká, reakcí na to pak může být rozšíření ideologie pohlížející konzervativně na otázku rodiny a pohlaví, a to hlavně, ne však výlučně, v novějších členských státech EU, což může způsobit další rozpory v rámci EU.

V odlišném scénáři bude současná globální ekonomická krize vnímána jako příležitost odklonit se od převládajícího neoliberálního modelu kapitalismu. Mohl by se formulovat požadavek na model vývoje s větším důrazem na sociální začleňování, který na rozdíl od tradičních levicových názorů nově zahrnuje i genderovou perspektivu a bere v úvahu hodnotu činností prováděných mimo tržní strukturu, a to včetně péče. Tento nový emancipační rámeček by vyžadoval pokračující zpochybňování stereotypů založených na pohlaví a kulturně předurčených rolí mužů a žen. Musel by také zahrnout úvahy o hospodářské, environmentální a sociální reprodukci. Součástí toho by bylo i vyvážené zastoupení žen ve všech úrovních rozhodovacích procesů, tedy paritní demokracie. Avšak kromě vyváženého zastoupení žen tato strategie vyžaduje rovněž zavedení nových přístupů a nástrojů v politice rovnosti mezi muži a ženami, např. začleňování hlediska rovnosti žen a mužů v případě tvorby makroekonomické politiky anebo zásadu sestavování rozpočtu s ohledem na rovnost žen a mužů. Politiky zaměřené na rovnováhu mezi prací a volným časem by se měly zaměřit na všechny, nejen na ženy. To by vyžadovalo dostupnou kvalitní péči o děti, mimoškolní péči a péči o další závislé osoby (včetně starších a nemohoucích). V návaznosti na to by bylo třeba zařídit rovnou a nepřenosnou placenou dovolenou pro ženy i muže. K tomu by byly nutné flexibilní pracovní úvazky, například sdílení pracovních míst, práce z domova, pružná pracovní doba a inovativní opatření k podpoře rovného sdílení práce a péče (např. prostřednictvím daňových pobídek).

Závěrem si dovoluji uvést, že pouze skrze tento druhý scénář můžeme zaplnit mezeru mezi muži a ženami, která dnes stále vytváří pět podob útlaku, jimž čelí ženy v Evropě. Jen tak můžeme překonat strnulost stávající genderové ideologie, která po dlouhou dobu a různými způsoby postihovala mnoho žen i mužů. Pouze prostřednictvím druhého scénáře můžeme doufat, že se nám podaří zamezit zhoršování životních podmínek pro střední a nižší společenské třídy a odstranit z toho vyvěrající pocity strachu, nejistoty a vykořenění, které nejpálčivěji zasahují mladé lidi (dámy a pánové, celou jednu ztracenou generaci?!?). Pocity strachu, nejistoty a vykořenění mohou posilovat náboženský fundamentalismus toho druhu, který sám sebe definuje právě skrze otázku kontroly ženských těl a ženské sexuality. Z těchto pocitů pak mohou vzejít projevy rasismu, xenofobie a populismu, které vytvoří skutečně děsivé prostředí pro migranty, které máme mezi sebou a které potřebujeme k tomu, aby vydělávali na naše důchody, aby udrželi růst populace a aby se starali o naše děti a staré lidi. Stejně tak mohou vytvořit děsivé prostředí pro žadatele o azyl, kteří se topí v našich vodách. Ani tyto pocity strachu, nejistoty a vykořenění nedonutí evropské muže včetně těch mladých, aby se zcela vzdali toho, co Rousseau nazývá

„iluze pána nad otrokem“, tedy mužské dominance, jelikož muži vnímají hierarchii založenou na pohlaví jako poslední baštu pohodlí a vnímání sebe sama v kontextu oslabení maskulinity. Z toho plyne přetrvávající utrpení pro ženy, které budou stále terorizovány ve svých vlastních domovech. Pokud tyto síly zvítězí, pak, dámy a pánové, velevážené matky, Evropa skutečně ztratí nejen svůj závazek k rovnosti a spravedlnosti, ale též celý svůj demokratický mandát.

A tak nyní víc než kdy jindy je ten správný čas vznést ženskou otázku a zabývat se všemi ostatními problémy, které jsou s ní spojené. K tomu je tento Sál pěti set jako stvořený. Sál pěti set byl postaven v roce 1494 poté, co byla rodina Medicejských vyhnána z Florencie – z Florencie, kolébky renesance a humanismu, tedy hnutí, které chtělo bojovat proti různým formám středověkého dogmatismu. Stejně tak i v dnešní době, pokud chceme skutečně řešit ženskou otázku, musíme vymýtit dogmatismus vznášející se kolem neregulovaných světových finančních trhů, striktně neoliberálních států a lidské soběstačnosti. K tomu bude potřeba stejně jako v renesanci zachraňovat každého muže a samozřejmě i každou jednotlivou ženu před různými formami tyranie a jejich moderními variacemi.

Děkuji Vám za pozornost.